

Vasárnapi Krónika - Szini Gyula: A mese alkonya

2014 január 12. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása
Még nincs értékelve

Mérték

Szini Gyula (Budapest, 1876. október 9. – Budapest, 1932. május 17.) magyar író. Újságíróként egyre komolyabb sikereket ért el: hamarosan felfigyelt rá Osvát Ern?, s az ? közbenjárására egész sor irodalmi lap közölte le a cikkeit, tárcáit. Szini Gyula irodalmi érzékenységére, hozzáértésére jellemz?, hogy 1905-ben a Figyel? cím? lapban ? tárgyalta el?ször Ady Endre költészetét jelent?ségéhez mérten. A Nyugatnak kezdetekt?l fogva munkatársa volt, Kosztolányi

Dezs? „az új magyar irodalom utászának" nevezte. Az esszéíró Szini hatása jóformán az egész Nyugat-nemzedéken lemérhet?. Számos jelent?s novellát írt, legszebbek közülük talán a *Bábsüt?* és a *Rózsaszín? hó*. Korai stílusa a szecesszióhoz, expresszionizmushoz és szimbolizmushoz egyaránt közel áll, de a Nyugat-nemzedék nagy realistái, Csáth Géza és Móricz Zsigmond is tisztelettel tekintettek rá. 1909-t?l szabadk?m?ves (a Martinovics páholy tagja), 1919-ben az Írók Szindikátusának elnöke. Az 1920-as években a Tanácsköztársaság alatti szerepvállalása miatt kegyvesztett lett, polgári lapnál többé nem kapott állást, így most már a megélhetéséért kellett írnia. Megjelent m?veinek irodalmi színvonala ezzel jelent?sen leromlott. Anyagi gondjai végül a napi betev? falat problémájáig fokozódtak, és nagy nélkülözések között halt meg ötvenhat évesen.

Az ezerkettedik éjszaka elkövetkezett? Vége a mesének? Seherezáde ajka pihen és az emberek hiába várják a jöv? nagy mesemondóját?

Ha ez tényleg így van, akkor nagy veszteséget sirathatunk, mert az elbeszélés leg?sibb, legnaivabb eleme ment veszend?be. Pusztulásnak indult maga a fa, amely annyi évezreden át szebbnél szebb virágzáport hullatott.

Miel?tt azonban gyászfátyolt kötnék a kalapunkra, nézzünk egyszer komoly vizsgálódással vagy legalábbis a halottkém ridegségével a h?l? tetemre. Igaz-e csakugyan, hogy a mese meghalt? La poesia non muore, mondja valamelyik olasz költ? és ha a költészet nem hal meg soha, miért halna meg a mese?

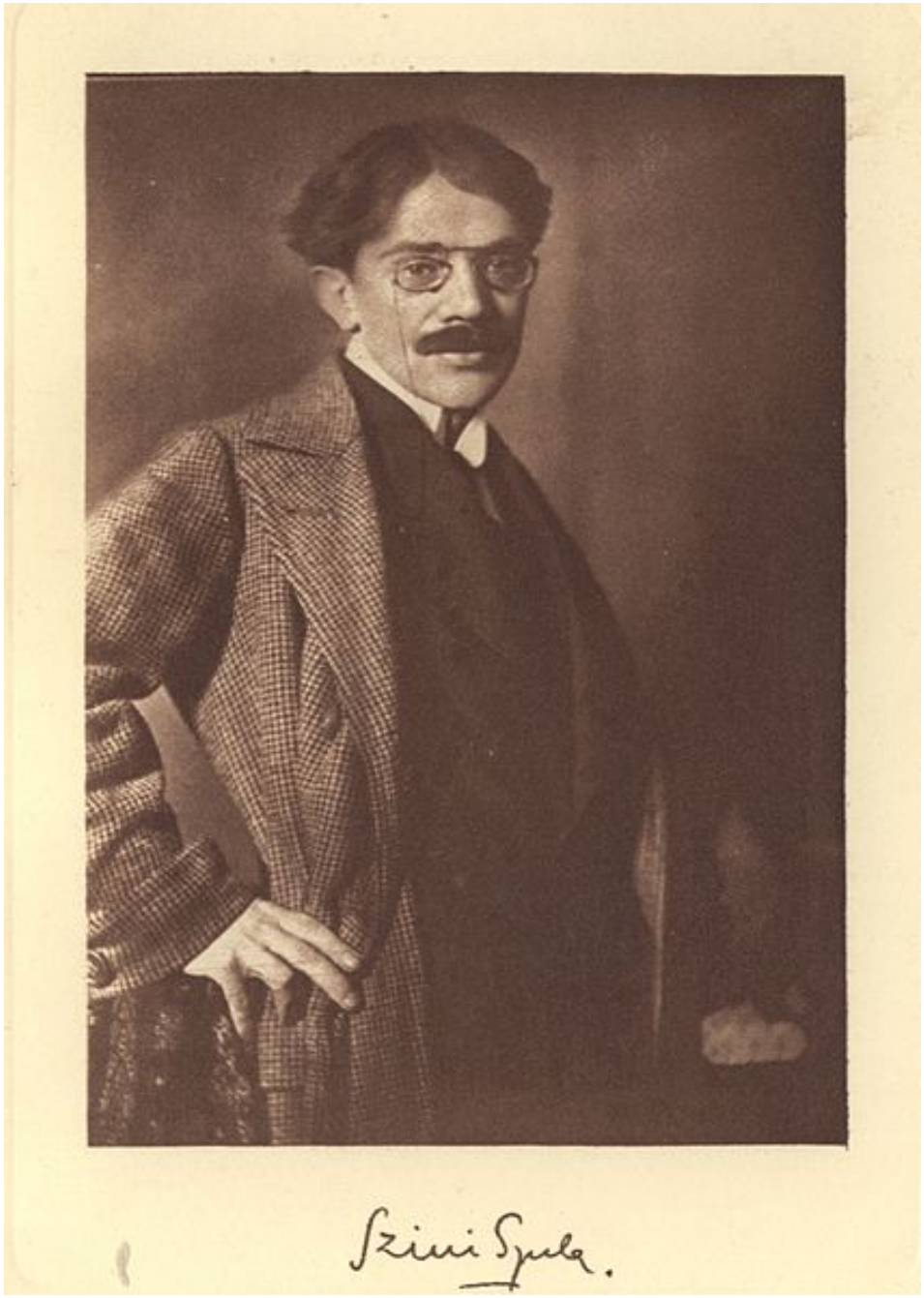
Minden elbeszélésben, akár a leg?sibb, akár a legmodernebb formáját nézzük, két elem van, amely éppúgy nem hiányozhatik bel?le mint a mondatból az alany és állítmány. Az egyik az, amit elbeszélünk, a másik, hogy hogyan mondjuk el. Ha az egyiket "mesé"-nek nevezzük, a másikat pedig "stílus"-nak, csak elkereszteltük és elvágtuk a két ikret, amely minden sziámi testvérpárnál jobban ragaszkodik egymáshoz. Ha az egyik meghal, vele pusztul a másik is. A kett?t tehát nem szabad külön képzelni egymástól.

Csakhogy! - mert van egy "csakhogy" is - az emberi szavak nemcsak arra valók, hogy gondolatainkat elpalástoljuk velük, hanem gyakran arra is, hogy eltakarják mondanivalónk szegénységét. Az elbeszéléssel tehát vissza is lehet élni. Vegyük mindjárt a legenyhébb és legkedvesebb esetet, amikor a szellemes, fordulatos, gyakorlott elbeszél? valami jelentéktelen, érdektelen, megunt történetet annyi ravaszsággal, megjegyzéssel, f?szerrel mond el, hogy egészen elfeledjük vagy legalábbis elnézzük neki a vékony, silány "mesét". A rosszabb esetek száma légió. Kevés mondanivaló sok szóval, sok mondanivaló kevés félreérthet? szóval és így tovább. A rossz elbeszélésnek annyi fajtája van, ahányféle rossz, unalmas, dadogó beszéd?, kapkodó, szószátyár vagy szófukar ember van a világon. Amilyen sz?k a jó elbeszélés köre, annyira tág a rosszé.

Hogy a rossz elbeszélésnek annyi virágzó példányát látjuk manapság, azt nem lehet csodálni abban a rengeteg produkcióban, amellyel az olvasóközönséget elárasztják. Annyi "novellát" fogyaszt el a mai publikum és annyi elbeszél? kíván ebb?l a nagy keresletb?l megélni, hogy nem csoda, ha minden torz, fonák, nyakatekert hang is szóhoz jut. Az a vád tehát, hogy a modern elbeszél?k elhanyagolják a mesét, els?sorban valószín?leg a mai túlprodukcióra vonatkozik és az az érzés, amir?l már a verebek is csiripolnak, innen fakad.

Ez a vád emberileg és m?vészetileg teljesen jogosult azokkal szemben, akik tehetség és hivatottság nélkül fogtak ehhez a néha aránylag jól jövedelmez? iparághoz és akik a nagy életküzdelemben egyáltalán nem válogatják meg eszközeiket és lehet, hogy hovatovább diszkreditálni fogják azt a sajátságos m?fajt, amelyet novellának neveznek. És ez annál nagyobb kár volna, mert a mai olvasók lázasabb, nyugtalanabb olvasási módjának épp ez a forma felel meg leginkább.

Az újságok, folyóiratok az elmúlt évtizedek alatt a kiváló írótehetségek felt?n?en nagy és díszes sorát hódították meg a többé-kevésbé rövid lélegzet? elbeszélés, a novella számára. Maupassant, Lemaitre, Anatole France, Tolsztoj, Dosztojevszki, Csehov, Gorkij, De Amicis, Fogazzaro, D'Annunzio, Kipling - hogy csak találomra idézzünk neveket, olyan virágzását jelentik a novellának, amihez talán csak Boccaccio és az olasz renaissance-novella kora fogható. Ezekb?l a modern elbeszélésekb?l, azt hiszem, máris kikerülne egy dekameron, amelynek minden egyes csillogó kis remekm?ve benne él a világ köztudatában, hozzá tapad érzékeinkhez és színesen szuggesztív képeket vet nemcsak fantáziánk, hanem gyakran akaratunk, elhatározásaink elé. Nem lehet eléggé jelent?sen feltüntetni, hogy a novella - a nagy m?vészeknek mintegy kötélhágcsója, légyottja a feledékenyebb, hálátlanabb és talán ezért ingerl?bb olvasóval - épp a mi korunkban milyen tet?fokra jutott és a tömegek ízlésének nevelésében milyen epochális szerepet vitt.

Most halt volna meg a mese! Most, a mi korunkban, amikor egy-két Boccacciónál is nagyobb elbeszél?re tekinthetünk vissza és Bandello egy évben legalább hétszer le van f?zve!

A vád, a panasz, a szemrehányás azonban él tovább és vígan csiripolják. Kik? Ha ezeket a vádlókat közelebbr?l tekintjük, néha meglepetve látjuk, hogy épp ?k kiáltanak "tolvaj!"-t, amikor a lopott holmi már rég a hónuk alatt van.

Érteni kell ezeknek az embereknek néha egészen jóhiszem? nyelvén. ?k "mese" alatt azt értik, amit már Voltaire "fable convenue"-nek nevezett. Azokat az apáról fiúra szálló mesealkotó elemeket, amelyek némely türelemjáték köveire emlékeztetnek, hogy bizonyos "fejtöréssel" és ügyességgel mindig valami el?re megállapított formává, "mintává" rakhatók össze. Hányan meg hányan ?zik ezt a lelket öl?, gépies mesterséget, amelynek mindig megvan a maga publikuma, mint minden efféle türelemjátéknak, ami a gondolkodást, a fejtörést és az ügyességet mímeli. Valami ehhez hasonló dolog bújik el néha a színdarabokban is "imbroglio" vagy "technika" néven.

Ezek az urak, akik a novellát valami "regula de tri" biztonságával szeretnék kezelni, nagyon féltik meglehet?sen jövedelmez? és könny?, megtanulható iparágukat, tehát telekiabálják a leveg?t, hogy "haldoklik a mese" vagy pedig, hogy "mese kell a népnek". A többi aztán utánuk csiripolja.

És a novella nemcsak olyan ledér, hogy alakulásában gyakran demagóg jelszavak döntenek, hanem a mi

napjainkban olyan m?faj is, amely nagy népszer?sége és torlódása miatt kiöntött partjaira. És ez is néha a kiabáló urak malmára hajtja a vizet.

Képzeljük el, hogy a világnak bizonyos mesekészlete van. Mert az élet végtelen ugyan és a költ?nek csak bele kell nyúlnia "in das volle Menschenleben", de nagyon nehéz halászni benne. Tapasztalt halászok mondják, hogy aránylag elég ritka "a jó fogás" és ekkor is néha kiderül, hogy ez a hal már egyszer evickélt a hálóban, tehát nem új.

Azt is el kell gondolnunk, hogy hányan meg hányan el?ztek meg bennünket évezredek óta. De nem is kell olyan messzire mennünk, hiszen csak az el?z? évtizedekben és eleven napjainkban, amikor a novella csak úgy özönlik a papírpiacra, mennyi végtelen sok "halat" kellett kifogni a mély emberéletb?l és micsoda feneketlen örvényekbe kellett leszállni, hogy egy-egy újabb meglep?bb fajta kerüljön napfényre. A leggazdagabb készlet is elfogy, ha csak egy id?re is. Miért ne volna éppen most az az id?pont, amikor a háló keveset vagy semmit sem fog?

Akiba mélységes és pesszimisztikus megfigyelése, hogy semmi új sincs a nap alatt, talán épp arra vonatkozik, hogy amit ember lát, hall, megfigyel, tapasztal, sohasem olyan, hogy azt el?tte legalább ezren, s?t százezren vagy tudj'isten hányan el ne gondolták volna. Végtelen a világ, végtelen az élet, de az emberi elme véges. A mondanivalónk lényege épp oly korlátolt mint szemünk, fülünk, általában érzékeink képessége.

Az elme jóformán mindig ugyanabból a kis körb?l szedi alapimpresszióit. Sokféle csak az ember, a szem, az érzékek, amelyek ezt a mindig ugyanazt közvetítik nekünk. De az ember még nem elbeszél? és f?ként nem elbeszél? m?vész. Mert az elbeszél? ott kezd?dik, hogy meg tudja el?ttünk egyszersmind érzékíteni is azt, amit látott, hallott, gondolt; a m?vész pedig ott kezd?dik, hogy úgy tudja nekünk közvetíteni az impresszióit mint el?tte még soha senki vagy legalábbis kevesen.

Az elbeszél? m?vészet valódi súlya tehát nem azon van, amit mondunk és ami alapjában véve igen véges, hanem azon, hogy hogyan mondjuk, ami viszont végtelen. Épp az az er?sen egyéni szín, illat, hang, ami a m?vészb?l kiárad, téveszti meg a laikust, hogy új mesével áll szemben és meg van lepve a költ? mese-invenciójától. Nem veszi észre, hogy a világnak talán egyik legvénebb igazságát vagy százszor feldolgozott esetét tálalják fel neki olyan egyéni világításban, amely valóban új és valóban m?vészi. S?t az igazi m?vészkéz ott jár a legbiztosabban, ahol el?tte már ezren és ezren próbálkoztak, néha hiába.

Valahogy úgy képzelem, hogy nagyon régi és nagyon értékes mesék hányódnak, ragyognak a világban mint az igazi keleti drágakövek, amelyeken több facette-et már el sem lehet képzelni, amíg nem jön a m?vész és egyetlen még lehetséges ponton új facette-t csiszol, amit?l a k? még fényesebbé, ragyogóbbá lesz, egészen újjá. Én a mesét nem féltem, csak akkor, amikor avatatlan és méltatlan kezek nyúlnak hozzá.

Féltem azonban a mesél?ket, akiket egyre támad és mar a dilettánsok falkája, amely a legnépesebb falka az egész világon. Ezek addig fogják üvölteni "a mesét", amíg a közönség felül nekik és kíváncsibb lesz az ? kicsinyes türelemjátékukra, mint a modern m?vészek törekvéseire.

Épp a mi napjainkban, a novella dúsan pompázó korában - amikor nagy mesterek nyomdokaiban egy egész generáció halad el?re és új látásait, új érzéseit viszi a novella kicsiny keretébe, amikor a novella igazán a "medalion", az érem finomságaira emlékeztet, hogy parányi helyen egész mozgalmak, egész világok nyüzsögnek benne - válik egyre fenyeget?bbé a demagóg-kiáltás: "Nincs mese! Meghalt a mese!" És lehet, hogy hovatovább elvesztik a mesél?k is a kedvüket és félreállnak a hajsza el?l.

Vajon nem ezt a kort látta-e meg el?re Wilde Oszkár abban a kis parabolában, amelyet csak André Gide emlékezetb?l való följegyzéséb?l ismerünk:

- Volt egyszer egy ember, akit nagyon szerettek a falujában, mert mindig meséket mondott az embereknek. Minden reggel kiment a faluból. És amikor este hazatért, a falu valamennyi embere, akik egész napon át dolgoztak, köréje sereglettek és így szóltak: "Mondd el hát, mit láttál?"

Belefogott a mesébe és mondta: "Láttam az erd?ben egy faunt, amint apró szilfidek csoportjának táncot fújt furulyán."

"Mondd tovább, mit láttál még" biztatták az emberek."

I. ÉVFOLYAM 1908 JANUAR 1 1. SZÁM

NYUGAT

A "FIGYELŐ" UJ FOLYAMA

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS

SZERKESZTŐK: FENYŐ MIKSA ÉS OSVÁT ERNŐ

Ignotus: Kelet népe. — *Elek Artur:* Arturo Graf. — *Jób Dániel:* Hajnali madarak (novella). — *Lengyel Géza:* Tárlatok és képraktárak. — *Ady Endre:* A magyar Pimodan. — *Szini Gyula:* A mese „alkonya". — *Révész Béla:* A völgyben (novella). — *Szász Zoltán:* Sully Prudhomme. — *Ady Endre, Kemény Simon, Ignotus:* Versek. — *Greiner Jenő:* A modern banküzletről.

Figyelő: Szini Gyula: Trilibi (Fenyő Miksa); Szabolcska Mihály: A magam ösvényén (Gellért Oszkár); Kosztolányi Dezső: Négy fal között (Frőhlichné Kaffka Margit); Arany János egy kiadatlan levele (Fenyő Miksa); Amatőrök. Téli kiállítás (Lengyel Géza). A Vigszinházról (Bródy Miksa); „A dada" (Ignotus) Éjszakai aesthetizálás (Csáth Géza). Gondolatok (Gellért Oszkár). A címlapon reprodukált érem Beck Ő. Fülöp müve.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE 20 KORONA FÉLÉVRE 10 KORONA

EGYES SZÁM ÁRA 1 KORONA MEGJELENIK MINDEN HÓ 1-ÉN ÉS 15-ÉN

Kiadóhivatal: II., Tudor-utca 6.

"Mikor a tenger partjára értem, láttam három szirént a habokon, amint zöld fürtjeiket arany fés?vel fésülték..." Az emberek nagyon szerették, mert olyan szép meséket tudott.

Egy nap, mint minden reggel, kiment a faluból. De mikor a tengerpartra ért, íme három szirént látott, három szirént, akik zöld fürtjeiket arany fés?vel fésülték. És mikor tovább ment és az erd?höz jutott, látott egy faunt, aki apró szilfidek csoportjának táncot fújt furulyán.

És mikor este hazatért a falujába és az emberek, mint rendesen, így szóltak hozzá: "Mondd el hát, mit láttál?" - ezt felelte nekik: "Nem láttam semmit."

Eddig a "mese", amelyet addig fognak a falra festeni, míg egyszer csak igazán azzal jön majd haza a mesemondó, hogy "nem látott semmit".

- Nem a mese fog meghalni, hanem a novella. "La poesia non muore." És a mese is örök.

Szini Gyula

Nyugat folyóirat, 1908/.1. szám

Ajánló